

Artur Lis

Prawo kanonizacyjne w rozwoju historycznym

Canonization law of historical development

1. RODZAJE SPRAW BEATYFIKACYJNYCH I KANONIZACYJNYCH

W prawie kanonizacyjnym od wieków sprawy beatyfikacyjne i kanonizacyjne były prowadzone drogą kultu (*via cultus*) utożsamiane ze sprawami dawnymi i drogą braku kultu zwane zwyczajnymi (*via non cultus*). Według ustawodawstwa Jana Pawła II, z uwagi na sposób udowodnienia heroiczności cnót lub męczeństwa, występują dwa rodzaje spraw kanonizacyjnych: nowe (*recentes*), w których środkiem dowodowym są zeznania świadków i dawne (*antiquae*), w których dowodzenie opiera się na dokumentacji pisanej. Można twierdzić, iż istotą podziału na sprawy nowe i dawne nie są ani kryteria czasowe, ani kryteria środków dowodowych w postępowaniu, ale sposób dowodzenia istotnego przedmiotu tych spraw, tj. albo heroiczności cnót (wyznawcy) albo faktu męczeństwa (męczennicy)¹.

Termin *sprawy historyczne* (*causae historicae*) w odróżnieniu od spraw zwyczajnych

(*causae ordinariae*) obejmuje te wszystkie sprawy beatyfikacyjne i kanonizacyjne, w których ze względu na dużą odległość czasową od śmierci kandydata na ołtarze do rozpoczęcia procesu nie jest tu możliwe uzyskanie zeznań świadków naocznych i dlatego podstawowym środkiem dowodowym staje się dokument².

Pojęcie spraw dawnych od Piusa XI zwanych historycznymi, a od Jana Pawła II na nowo *dawnymi*, od momentu pojawienia się ich w postępowaniu kanonizacyjnym, podlegało pewnym ewolucjom³. Nomenklatura sprawy *dawne* i *historyczne* w swej istocie stanowi to samo i będą one używane zamiennie.

W niniejszym artykule analizie historyczno-prawnej w szczególności zostanie poddana procedura spraw dawnych (historycznych).

2. ZARYS HISTORYCZNY SPRAW DAWNYCH

Od początku istnienia Kościoła świętym oddawany był kult publiczny⁴. W okresie kul-

¹ H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne. Instytucje prawa materialnego, zarys historii, procedura*, Lublin 2003, s. 197-199.

² Tenże, *Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, Lublin 1981, s. 11.

³ B. Wysocka, *Dowodzenie w sprawach historycznych polskich kandydatów na ołtarze*, Lublin 2000, s. 9 (mps Archiwum Uniwersyteckie KUL).

⁴ Tamże, s. 10; H. Misztal, *Kanonizacja*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, kol. 607-610.

tu męczenników (I-IV wiek) nie było żadnego dochodzenia przed przyznaniem męczennikowi kultu publicznego⁵. Powstawał on wśród chrześcijan spontanicznie. Kult męczenników zawierał w sobie następujące elementy, które stanowiły pierwotną formę kanonizacji: 1) pogrzeb, będący początkiem kultu, 2) zebranie gminy przy grobie męczennika, która z radością sprawowała pogrzeb, ciesząc się z chwały męczennika w niebie, 3) w pogrzebie brał udział biskup, który stał na czele gminy i był jednocześnie urzędowym świadkiem kultu, 4) obchodzenie w sposób uroczysty rocznicy śmierci (*dies natalis*), które stawało się świętem tego męczennika⁶. Od Benedykta XIV (1740-1758) rozpowszechnił pogląd, że pierwotną formą kanonizacji było tzw. uznanie męczennika (*vindicatio martyris*) przez kompetentną władzę kościelną. Podstawą do takiego poglądu stał się tekst opata Milewitańskiego, z którego wynikało, iż oddawanie kultu publicznego męczennikowi nie uznanemu

(*non vindicati*) było zabronione⁷. Właściwym wydaje się jednak pogląd, że dochodzenie dowodowe w sprawach męczenników, poprzedzające uznanie, miało miejsce w sprawach wątpliwych, zwłaszcza gdy chodziło o męczennika, od którego śmierci upłynął dłuższy czas i w związku z tym okoliczności, w jakich zginął, wymagały wyjaśnienia⁸. Prawdopodobnie to były pierwsze sprawy dawne, choć jeszcze się tak nie nazywały⁹. Warto też zauważyć, iż powstał nowy rodzaj literatury hagiograficznej, tzw. akta męczenników (*acta martyrum*) i zbiory cudów (*raccoltae miraculorum*). Te pierwsze stanowią niemal jedyne źródło poznania życia, męczeńskiej śmierci i drogi na ołtarze. I jeżeli przyjąć uznanie męczenników za pierwszą formę procesu historycznego, to wspomniane akta spełniałyby rolę środka dowodowego w tym procesie¹⁰.

Umownie przyjmuje się, iż, edykt mediołański (313 r.) zakończył tzw. wielką epokę męczenników¹¹. Pojawili się nowi święci, któ-

⁵ Męczeństwo w prawie kanonizacyjnym jest rozumiane, jako dobrowolne przyjęcie śmierci za wiarę w Chrystusa lub za jakąś cnotę, która się odnosi do Boga. Zob. Benedictus XIV [P. Lamberini], *De Servorum beatificatione et Beatorum canonizatione*, 7 voll., Prati 1839-1842, III, 16, 5. Zob. H. Misztal, *Świętość w ustawodawstwie i nauczaniu Jana Pawła II. W pierwszą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, [w:] *Świętość kanonizowana według papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI*, oprac. H. Misztal, W. Bar, Lublin 2006, s. 9-34, tu szczególnie: s. 15. Z literatury na temat prawno-kanonicznego pojęcia męczeństwa, godne polecenia są: M. C. Pérez Tejera, *Elementos constitutivos del concepto teológico-canonico del martirio*, Roma 1993; A. G. Filipazzi, *La prova del martirio nella prassi recente della Congregazione delle Causae dei Santi*; J. Lisowski, *Koncepcja męczeństwa w praktyce Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych*, Wrocław-Rzym 1992; tenże, *Nowe teologiczno-prawne aspekty męczeństwa i praktyka Kongregacji*, [w:] *Elementy prawne świętości kanonizowanej według ustawodawstwa Jana Pawła II. Materiały II Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego KUL* Lublin 24 – 26 IX 1992, red. H. Misztal, Lublin 1993, s. 113-145; E. Piacentini, *Il martirio nelle causae dei Santi. Concetto teologico-giuridico. Morte psicologica e martirio bianco. Procedura antica a moderna. Riforma paolina. Fermenti per ulteriori aggiornamenti*, Roma 1979; W. Bar, *Na krwawym szlaku. Sendero Luminoso – prześladowca*, Lublin 1999; tenże, *Sprawy kanonizacyjne Męczenników XX wieku. Studium nad jurysprudencją Kongregacji*, Lublin 2003, s. 135-190.

⁶ A. Amore, *Culto e canonizzazione dei santi antichità cristiana*, „Antonianum” 52(1977), s. 39-43; H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 144.

⁷ H. Misztal, *Causae historicae*, s. 16.

⁸ Tamże, s. 17. Zob. A. Stankiewicz, *Uprawnienia biskupów przy kanonizacji świętych przed XIII w.*, „Prawo Kanoniczne” 9(1966) nr 3-4, s. 230, tenże, *Analiza dekretu Aleksandra III (1171 - 1181)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 10(1963) z. 3, s. 87-97.

⁹ H. Misztal, *Pojęcie beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych spraw historycznych*, „Kościół i Prawo” 1(1981), s. 145-157; W. Padacz, *Sprawy historyczne w procesie beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, „Prawo Kanoniczne” 8(1965), nr 1-2, s. 91-100. Tenże, *Causae historicae...*, s. 20.

¹¹ B. Wysocka, dz. cyt., s. 11. Zob. J. Benke., *Proces kanonizacyjny w rozwoju historycznym do czasów obecnych*, Lublin 1957 (mps Archiwum Uniwersyteckie KUL).

rych później nazwano wyznawcami. Jak słusznie zauważył H. Misztal: „jak męczennik był świadkiem Chrystusa przez swoją śmierć, tak wyznawca przez prowadzenie życia według wskazań Ewangelii dawał pełne świadectwo Chrystusowi”¹². Wyznawcy rekrutowali się głównie spośród biskupów i ascetów. Ci pierwsi z racji swojego urzędu często byli narażeni na cierpienia dla obrony wiary, asceci zaś swoim życiem pełnym pokuty wzbudzali podziw u wiernych¹³. W tym też czasie powstaje literatura hagiograficzna: żywoty (*vitae*), biografie (*biografie*), historie (*historiae*)¹⁴. W ten sposób kształtuje się wartość dokumentu w sprawach kanonizacyjnych¹⁵.

Podstawową formą kanonizacji od IV wieku do czasu rezerwacji papieskiej było przeniesienie ciała, czyli translacja (*translatio*) i podwyższenie, czyli elewacja (*elevatio*)¹⁶. Są to metody postępowania kanonizacyjne poprzedzone pewną formą postępowania dowodowego¹⁷. Przeniesienie i wyniesienie to wznowiona ceremonia pogrzebowa, podczas której wyjęte z grobu ciało umieszcza się w miejscu odpowiednim do odprawiania mszy świętej. O ile *translatio* odnosi się głównie do samego faktu złożenia ciała w odpowiednim miejscu przy asystencji szczególnych

uroczystości, o tyle *elevatio* bardziej dotyczy samego wyjęcia ciała z grobu i umieszczenia go ponad ziemią¹⁸. Przeniesienie miało w średniowieczu wartość kanonizacji, dlatego jego sprawowanie było uroczyste, często z udziałem sąsiedniego duchowieństwa¹⁹. Zdarzały się przykłady przeniesień, dokonywane po dłuższym okresie po śmierci kandydata na ołtarze, wokół którego rozwijał się kult. Przykładem może być przeniesienie relikwii św. Marcina z Tours (zmarł w 461 roku), które odbyło się w 525 roku i zgromadziło licznych duchownych²⁰. Translacja relikwii św. Marcina miała miejsce w 64 lata po jego śmierci, możemy więc tu mówić o sprawie dawnej.

Nie istnieje ścisła granica oddzielająca dokonywania kanonizacji przez *translatio* i *elevatio*, a kanonizację ogłaszaną dekretemi papieskimi, ponieważ obie te formy przez pewien czas istniały równocześnie²¹. Papież Aleksander III (1159–1181) z powodu nadużyć, do jakich dochodziło w kościele katolickim wydał w 1181 roku dekret *Audivimus*, w którym stwierdził, iż: „nikogo nie wolno czcić publicznie jako świętego bez zgody papieża (*non licet vobis pro sancto absque auctoritate Romanae Ecclesiae, eum publice venerari*)”²². Promulgacja wspomnianego dekretu miała miejsce

¹² H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 147.

¹³ A. Amore, *Culto e canonizzazione dei santi nell'antichità cristiana*, „Antonianum” 52(1977), s. 49-56.

¹⁴ A. Wysocka, dz. cyt., s. 12.

¹⁵ H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 148 i n.

¹⁶ Tenże, *Kanonizacja równoznaczna*, „Prawo Kanoniczne” 21(1978) nr 3-4, s. 189-190.

¹⁷ Domagano się, aby sylwetka kandydata na ołtarze była dostatecznie znana. W tym też celu należało przedstawić jego życiorys oraz wykaz cudów dokonanych za jego przyczyną - dokumenty te były badane przez biskupa lub synod. Zob. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 153.

¹⁸ L. Hertling, *Materiali per la storia del processo di canonizzazione*, „Gregorianum” 16(1935), s. 171-173.

¹⁹ J. Lisowski, *Kanonizacja św. Stanisława w świetle procedury kanonizacyjnej Kościoła dawniej i dzisiaj*, Rzym 1953, s. 94.

²⁰ H. Misztal, *Causae historicae*, s. 23.

²¹ B. Wysocka, dz. cyt., s. 14. Zob. S. Ryłko, *Historia praktyki kanonizacji i beatyfikacji kultu świętych i błogosławionych*, [w:] *Postępowanie kanonizacyjne*, t. 1: *Świętość kanonizowana*, red. Sz. T. Prażkiewicz, Kraków 2008, s. 63-71.

²² A. Petroni, *W sprawie dekretu Aleksandra III Audivimus*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 16(1969), z. 5, s. 5-10. Zob. F. Gagna, *De processu canonizationes a primis Ecclesiae saeculis usque ad Codicem Iuris Canonici*, Romae 1940.

wraz z włączeniem go do Dekretów Grzegorza IX w 1234 r.²³. Pierwszym znanym przykładem przeniesienia relikwii dokonany przez auctoritet papieski (*auctoritate apostolica*) jest sprawa kanonizacji w 978 roku św. Celsa, za pontyfikatu papieża Benedykta XII (974–983). Natomiast pierwsza bulla papieska, która się zachowała pochodzi z kanonizacji św. Udalryka z Augsburga w 993 roku przez papieża Jana XV (985–996)²⁴. Warto zwrócić szerszą uwagę na opis procedury kanonizacyjnej z XIV wieku autorstwa Jakuba z Gaetani. Niniejszy opis pod nazwą *Ordo romanus* znany jest z dzieła *Museum Italicum seu collectio veterum scriptorum* J. Mabillona. W piśmie tym można przeczytać, że proces kanonizacyjny w XIV wieku obejmował: 1) skierowanie listów postulacyjnych do papieża, 2) podjęcie przez papieża na tajnym konsystorzu decyzji delegowania biskupów sąsiadujących, z miejscem śmierci sługi Bożego do przeprowadzenia dochodzeń odnośnie do opinii świętości życia, o cnotach oraz do sporządzenia pisemnej relacji w wymienionej sprawie, 3) zasięgnięcie rady na tajnym

konsystorzu w sprawie rozpoczęcia procesu, 4) wyznaczenie trybunału do procesu na temat życia, cnót, cudów według papieskiej instrukcji, 5) zbadanie akt przeprowadzonego procesu przez rzeczoznawców rzymskich, wyznaczonych przez papieża, 6) sekretne ogłoszenie decyzji papieskiej na tajnym konsystorzu, 7) prawne postępowanie kończyło się odczytaniem akt procesu na jawnym konsystorzu i ogłoszeniem decyzji papieskiej²⁵. Już wówczas znane było nie tylko dowodzenie na podstawie zeznań świadków, ale także oparte na dokumentach²⁶. Dla przykładu przytoczyć można proces dwóch spraw polskich: kanonizacji św. Stanisława Szczepanowskiego i św. Jacka Odrowąża²⁷. Podkreślić należy, że doceniono rolę dokumentu, jako pierwszorzędного środka dowodowego w sprawach dawnych. Wraz z listami odsyłającymi sprawę do diecezji (*litterae remissoriales*) posyłano pisma przynaglające w celu zebrania odpowiednich dokumentów, zrobienia odpisów i włączenia do akt nie tylko dyplomów, ale wszelkich świadectw pisanych. Pisma te zawierały instrukcję dla po-

²³ W decyzjach papieskich w odniesieniu do kultu publicznego świętych obok aktów definitywnych i ostatecznych (kanonizacja) były akty nie ostateczne i nie definitywne, które możemy uważać za pierwsze beatyfikacje. Dopiero jednak papież Leon X w 1515 r. zastrzegł beatyfikację Stolicy Apostolskiej w dekreście aprobującym kult Konrada z Piacency, gdzie napisał: „nikogo nie można czcić jako błogosławionego bez zgody Stolicy Apostolskiej” (*cum nulli liceat quemquam pro beato absque auctoritatis Sedis Apostolicae venerari*). Zob. F. Veraja, *La beatificazione storia problemi prospettive*, Sussidi per lo Studio della Cause dei Santi, S. Congregazione per le Cause dei Santi 1983, s. 18-19, 28-33.

²⁴ B. Wysocka, dz. cyt., s. 15.

²⁵ H. Miształ, *Prawo kanonizacyjne*, s. 157. (autor ten wykorzystuje: J. Mabillon., M. Germain., *Museum Italicum seu collectio veterum scriptorum*, Lutetiae Parisiorum 1687; J. Mabillon., *Praefationes in acta sanctorum S. Benedicti*, Lutetiae Parisiorum 1688). Na temat cudów zob. szerzej: W. Padacz., *Problem badania cudownych uzdrowień w prawie beatyfikacyjnym*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 12(1965), z. 5, s. 33-45; S. Koźnik, *Dowód z cudów w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych*, Lublin 1972 (mps w Archiwum Uniwersyteckie KUL); E. Kopeć, *Cud w teologii*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. III, Lublin 1979, kol. 652-657; M. Machejek, *Dowód z cudów wymaganych do beatyfikacji i kanonizacji w perspektywie aktualnych potrzeb Kościoła*, „Kościół i Prawo” 4(1985), s. 235-244; M. Rusecki, *Funkcje cudu*, Sandomierz-Lublin 1997; S. Rytko S., *Problem uznania cudu dawnego (na przykładzie spraw św. Jadwigi Królowej i bł. Stanisława Kazimierczyka)*, [w:] *Biegli w postępowaniu kanonizacyjnym. Materiały z IV Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego*, KUL, Lublin 22 – 23 maja 1998, red. H. Miształ, W. Bar, Lublin-Tarnów 1999, s. 47–51; *Cuda w sprawach kanonizacyjnych*, red. W. Bar, Lublin 2006.

²⁶ C. De Matta, *Novissimus de Canonizatione Sanctorum tractatus*, Romae 1678, s. 12 (korzystam za Henrykiem Misztalem: *Causae historicae*, s. 28).

²⁷ H. Miształ, *Causae historicae*, s. 28. Zob. J. Lisowski, *Kanonizacja świętego Stanisława w świetle procedury kanonizacyjnej Kościoła dzisiaj i dawniej*, Rzym 1953, s. 211-216.

stulacji odnośnie do gromadzenia i włączania zebranych dokumentów²⁸. Ogromne znaczenie dla udoskonalenia procedury kanonizacyjnej miało utworzenie w 1588 r. Kongregacji Obrzędów (*Sacra Rituum Congregatio*) przez papieża Sykstusa V (1585-1521)²⁹.

3. PRÓBA OKREŚLENIA SPRAW DAWNYCH

W procedurze kanonizacyjnej od zarania dziejów kanonizacji istotnym problemem były sprawy dawne, gdzie od śmierci kandydata na ołtarze do chwili rozpoczęcia procesu minęło tak dużo czasu, że nie można było zebrać dowodów na temat życia, cnót, kultu starożytnego, gdyż świadkowie wymarli. W okresie przed reformą papieża Urbana VIII zajęli się tymi sprawami dwaj prawnicy Feliks Contelorus w swoim dziele *Praxis de canonizatione Sanctorum*³⁰ oraz Piotr Franciszek de Rubeis, który jako pierwszy podał określenie spraw dawnych (*causae antiquae*)³¹. Za kryterium zaliczenia danej sprawy do dawnej P. F. de Rubeis uznał czas, jaki minął od śmierci danej osoby do chwili rozpoczęcia procesu kanonizacyjnego³². Ten czas miał być nie dłuższy niż życie jednego, przeciętnego człowieka – czyli więcej niż 100 lat. W braku zeznań świadków naocznych, badacz ten proponował oprzeć do-
wodenie na presumpcjach, opinii publicznej

i poszlakach. Dodatkowo P. F. de Rubeis uznał, iż pełną wartość dowodową do udowodnienia świętości życia, cnoty i cudów posiadają źródła narracyjne, jak kroniki, historie, pisma różnych autorów, których sędzia dokonawszy pełnego badania uzna za wiarygodne³³.

3.1. SPRAWY DAWNE W USTAWODAWSTWIE PAPIEŻA URBANA VIII (1623-1644)

Mimo istotnej roli jurysprudencji rotalnej i kanonistycznej w XVII wieku można zauważyć pomieszanie pojęć w sprawach kanonizacji³⁴. Nie rozróżniano kultu publicznego z kultem prywatnym oddawanym zmarłym w opinii świętości. Biskupi nadal uważali, że prawo wynoszenia na ołtarze jest w ich władzy i często wydawali sądy o kanonizacji mając za podstawę tylko kult wiernych i cuda zdziałane za przyczyną służi Bożego. Już Klemens VIII (1592-1605) i Paweł V (1605-1621), próbowali uregulować prawnie te zagadnienia, ale ich dekrety nie zostały wystarczająco rozpowszechnione i zastosowane w życiu. Niepewność odnośnie do różnicy między beatyfikowanym a kanonizowanym objawiała się w literaturze i sztuce kościelnej. Brakowało rozeznania w formach kanonizacji³⁵. Wychodząc tym potrzebom niejako naprzeciw papież Urban VIII (1623 – 1644)

²⁸ F. Contelorus, *Tractatus et praxis de canonizatione Sanctorum*, Lugduni 1634, s. 291 (korzystam za Henrykiem Misztalem: *Causae historicae*, s. 28).

²⁹ *Konsytucja Apostolska „Immensa Aeterni Dei” z 22 I 1588*, *Bullarium Romanum*, wyd. Tauriensis, t. VIII, s. 985-999.

³⁰ F. Contelorus, *Tractatus et praxis de canonizatione Sanctorum*, Lugduni 1634 (korzystam za Henrykiem Misztalem: *Causae historicae*, s. 28).

³¹ *Tractatus de fide historiarum*, w: C. De Matta, *Novissimus de Canonizatione Sanctorum tractatus*, Romae 1678, s. 415 – 424 (korzystam za Henrykiem Misztalem: *Prawo kanonizacyjne. Instytucje prawa materialnego*, s. 159 i nn).

³² H. Misztal, *Pojęcie beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych spraw historycznych*, „Kościół i Prawo” 1(1981), s. 145.

³³ C. De Matta, *Novissimus de Canonizatione Sanctorum tractatus*, Romae 1678, s. 422.

³⁴ Zob. G. Löw, *La canonizzazione nella storia*, [w:] *Enciclopedia Cattolica*, t. III, Città del Vaticano 1949, kol. 569-607; tenże, *Canonizzazione. La C. nella Storia*, [w:] *Enciclopedia Cattolica*, t. III, kol. 569-607.

³⁵ F. Contelorus, *Tractatus et praxis de canonizatione Sanctorum*, Lugduni 1634, s. 16-39; Zob. L. Castellinus, *Elucidarium theologicum de certitudine gloriae Sanctorum canonizatorum*, Romae 1628.

stworzył jasną i ściśle określoną procedurę kanonizacyjną. 13 marca 1625 r. został wydany *Dekret Kongregacji Inkwizycji*³⁶, 12 marca 1631 r. encyklika skierowana do patriarchów, arcybiskupów i biskupów *De processibus rite conficiendis*³⁷ (określenie przebiegu procesu kanonizacyjnego w diecezji), oraz 5 lipca 1634 r. konstytucja apostolska *Caelestis Hierusalem cives*³⁸.

Reasumując, według ustawodawstwa Urbana VIII należało przeprowadzić następujące procesy zwyczajne: 1) na terenie diecezji – proces ten miał dotyczyć opinii świętości życia i cnót heroicznych, 2) proces dotyczący zachowania dekretów Urbana VIII, 3) proces apostolski z delegacji Stolicy Apostolskiej, a dotyczący heroiczności cnót i cudów³⁹. Należy powiedzieć, że papież swoimi epokowymi dekretami odwrócił dotychczasową praktykę postępowania kanonizacyjnego. Dotychczas największe szanse powodzenia miała sprawa, w której istniał kult publiczny – droga kultu (*via cultus*), rzadko kiedy przeprowadzano sprawy, w których sługa Boży nie cieszył się kultem publicznym – droga braku kultu (*via non cultus*). Papież Urban VIII wprowadził postępowanie odwrotne, od tej pory droga braku kultu stała się zwyczajną drogą postępowania

(*via ordinaria*), zaś droga kultu postępowaniem nadzwyczajnym (*via extraordinaria*)⁴⁰. Dla dobra spraw prowadzonych drogą kultu, które z pewnością były sprawami dawnymi, Urban VIII uczynił wyjątek w swoich dekretach – zwany *wypadkiem wyjętym* (*casus exceptus*). Wypadek wyjęty obejmował pozostawienie kultu publicznego w odniesieniu do tych zmarłych, którzy: 1) odbierali go od niepamiętnych czasów (*per immemorabilem temporis cursum*) lub 2) na podstawie ogólnej zgody Kościoła (*per communem Ecclesiae consensum*), albo 3) kult ich wynikał z pism Ojców Kościoła i pisarzy świętych (*per patrum virorumque sanctorum scripta*), 4) bądź też byli czczeni za wiedzą i tolerancją Stolicy Apostolskiej lub 5) ordynariuszy (*scientia ac tolerantia Sedis Apostolicae vel ordinarii*)⁴¹.

Czas powstania kultu musiał sięgać swoim początkiem przynajmniej 100 lat przed wydaniem konstytucji *Caelestis Hierusalem cives*, czyli przed rok 1534⁴².

Ordynariusz często poprzestawał na stwierdzeniu legalności kultu, ale najczęściej akta procesu *super casu excepto* wysyłało do Rzymu celem uzyskania papieskiego zatwierdzenia kultu (*confirmatio cultus*)⁴³. Jeżeli potwierdzenie legalności kultu było wydane

³⁶ Urbani VIII pontificis optimi (...) Decreta servanda in canonizatione et beatificatione Sanctorum, Accedunt instructiones et declarationes E. mi et R. mi Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales, Praesulesque Romanae Curiae ad id muneri congregati ex eiusdem Summi Pontificis mandato condiderunt, Romae ex Typographia Re. Cam. Apostolica. Treść dokumentu zamieszczona również: *Codex pro postulatoribus*, Ed. Lauri-Fornari-Santarelli, Ed. 4. Roma 1929, s. 283-286.

³⁷ Urbanus VIII, Litterae encyclicae: *De processibus rite conficiendis*, 12.3.1631, [w:] *Codex pro postulatoribus*, s. 293.

³⁸ Urbanus VIII, Constitutio Apostolica: *Caelestis Hierusalem cives*, 5.7.1634, [w:] *Codex pro postulatoribus*, s. 286-292. Zob. G. Dalla Torre, *Santità e diritto. Sondaggi della storia del diritto canonico*, Torino 1999.

³⁹ H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 161.

⁴⁰ J. Brosch, *Der Heiligsprechungsprozess per viam cultus*, Roma 1938, s. 12 i n.

⁴¹ *Codex pro postulatoribus*, s. 284.

⁴² H. Misztal, *Drogi rozwoju postępowania kanonizacyjnego*, Częstochowa 1983, s. 201-204.

⁴³ H. Fokciński, *Potwierdzenie kultu w aktualnej praktyce Kongregacji do Spraw Kanonizacyjnych*, w: *Religioni et scientiae. Materiały V Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego* (Lublin, 25 kwietnia 2001 r.), red. P. Stanisławski, Lublin 2001, s. 95 – 103; tenże, *Potwierdzenie kultu. Kilka refleksji z okazji lektury piętnastego wydania „Index ac Status Causarum”*, [w:] *Divina et humana. Księga Jubileuszowa w 65. rocznicę urodzin ks. prof. Henryka Misztala*, Lublin 2001, s. 465-479. Idąc za Hieronimem Fokcińskim, warto przybliżyć szesnaste wydanie *Index ac status causarum*, Città del Vaticano 1999, ss. 76 + 731.

przez Stolicę Apostolską, to akt ten był uważany za akt równoznaczny z beatyfikacją (później nazwany *beatyfikacją równoznaczną* – *beatificatio aequipollens*). Dekret Urbana VIII nazywał przeprowadzenie procesu zwyczajnego na temat opinii świętości, heroiczności cnót i cudów, ale często postulacje zadowalały się na stwierdzeniu legalności i papieskiej konfirmacji (tzw. beatyfikacja równoznaczna w starej formie – zatwierdzenie legalności kultu bez uprzedniej aprobaty cnót heroicznych). Wówczas kiedy sprawa miała być prowadzona do kanonizacji, wtedy wysyłano *listy odsyłające* (*litterae remissoriales*) czyli delegację do prowadzenia procesu *apostolskiego o cnotach*⁴⁴.

3.2. POJĘCIE I DOWODZENIE SPRAW DAWNYCH WEDŁUG BENEDYKTA XIV (1740-1758)

Papież Benedykt XIV (1740-1758) rozwinął reformę Urbana VIII zajmując się dowodzeniem w postępowaniu kanonizacyjnym⁴⁵. Benedykt XIV jeszcze przed wyborem na papieża, jako Prosper Lambertini stworzył swoje wielkie dzieło *De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione*, które stało się pod-

ręcznikiem do procesu kanonizacyjnego⁴⁶. Następnie w dekrete z 23 kwietnia 1741 roku *De probationibus iudicialis et de numero miraculorum ad beatificationem et canonizationem assequendam* zmierzał do zaostreżenia przepisów dotyczących środków dowodowych i dowodzenia w sprawach kanonizacyjnych⁴⁷. Papież ten wprowadził oryginalne koncepcje naukowe odnośnie spraw dawnych, wokół których nabrzmiały problemy prawne nierozwiązane przez Urbana VIII i Innocentego XI, którzy to preferowali sprawy zwyczajne oparte na zeznaniach świadków⁴⁸. Za główne kryterium odróżnienia spraw dawnych od zwyczajnych przyjął Benedykt XIV kryterium czasowe, tj. precyzując termin *dawność* jurysprudencja określiła upływ 60, 70 lub 100 lat od śmierci danej osoby do momentu wprowadzenia sprawy na forum Kongregacji. Niestety mimo ogromnej postępowości swych prac nie udało się Benedyktynowi XIV przełamać nieufności do dokumentu, jako podstawowego środka dowodowego w sprawach dawnych. Papież omówił dowodzenie pomocnicze (*probatio subsidiaria*), które polegało na połączeniu zeznań świadków ze słyszenia od naocznych, a niekiedy w ogóle ze słyszenia

Publikacja została podzielona na cztery części: *Pars Prima – Servi Dei et Venerabiles* (s. 1-402); *Pars secunda – Beati* (s. 471-546); *Pars quarta – Sancti* (s. 547-596). Cztery appendiksy zawierają przypadki, gdy jednym aktem było objętych więcej osób: I – świętych i błogosławionych, których kult został potwierdzony, czyli tzw. „dawnych błogosławionych i świętych” (s. 597-599); błogosławionych męczenników (s. 601-629); III – świętych męczenników (s. 631-638); IV – wykaz doktorów Kościoła (s. 639-641). Na końcu znajdują się spisy: pierwszy według nazwisk lub miejsc urodzenia (s. 643-694) – obejmuje tylko błogosławionych i świętych; drugi spis błogosławionych i świętych według imion (s. 695-710) oraz spis diecezji i zakonników, do których należały poszczególne osoby (s. 711- 729).

⁴⁴ A. Lis, *Kodyfikacja prawa kanonizacyjnego Urbana VIII*, [w:] *Prawo w Europie średniowiecznej i nowożytnej*, red. A. Lis, Lublin 2011, s. 119-133. Zob. tegoż, *Casus exceptus. Problemy prawne kanonizacji bł. Wincentego*, Stalowa Wola 2015.

⁴⁵ Warto jeszcze zauważyć, iż papież Innocenty XI (1676-1689) dekretem *De processibus aliisque* z 15 października 1678 r. zaaprobował 14 reguł procesowych przygotowanych przez Kongregację Obrzędów. Ustawodawstwo Innocentego XI preferowało sprawy zwyczajne, natomiast sprawy dawne prowadzone drogą kultu nadal nie były doprecyzowane. Zob. *Codex pro postulatoribus*, s. 295-300.

⁴⁶ Benedictus XIV [Prosperus Lambertini]. *De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione*. Prati 1839 – 1842, voll. I-VII.

⁴⁷ Benedictus XIV, *Decretum: De probationibus iudicialis et de numero miraculorum ad beatificationem et canonizationem assequendam*, 23.4.1741, [w:] *Codex pro postulatoribus*, s. 301- 303.

⁴⁸ C. De Matta, dz. cyt., s. 424.

(*de auditu quandocumque a videntibus quandocumque non*), z różnymi źródłami pisanymi⁴⁹. Dowodzenie pomocnicze powinno dostarczyć sędziemu odpowiedniej pewności moralnej w tych sprawach. Idąc dalej, Benedykt XIV uważał, że na podstawie dowodzenia pomocniczego cnoty można na tyle udowodnić by móc przejść do dowodzenia cudów⁵⁰. Tu z kolei w wspomnianym dekrete z 1741 roku postanowił, że cuda mogą być weryfikowane tylko na podstawie zeznań świadków naocznych, co eliminowało je z przedmiotu spraw dawnych⁵¹. Należy podnieść, iż istotnym *novum* w dowodzeniu spraw dawnych w nauce Benedykta XIV było twierdzenie, że jeśli źródła pomocnicze są kompletne to też prowadzą do pełnego dowodu (*constare*)⁵².

3.3. DALSZE KSZTAŁTOWANIE SIĘ PROCEDURY SPRAW DAWNYCH

Kolejni papieże zajęli się doskonaleniem procedury kanonizacyjnej. Papież Klemens XIII (1758-1769) wydał dekret, na mocy którego ordynariusz mógł restytuować starożytny kult legalny, który z jakichkolwiek przyczyn poszedł w zapomnienie⁵³. Leon XII (1823-1829) chcąc przeciwdziałać naduży-

ciom w odniesieniu do przepisów Urbana VIII dotyczących wypadku wyjątego, wydał 20 grudnia 1826 r. dekret *Ad tollendos et eliminandos abusos*⁵⁴. Papież nakazał aby w sprawie otrzymywania indultów na odprawianie mszy o danym błogosławionym i odmawiania oficjum, zachować porządek sądowy⁵⁵. Nieprawidłowości w sprawie obowiązku zachowania postępowania sądowego w procesie o wypadku wyjąтым skłoniły Piusa IX (1846-1878) do wydania 10 grudnia dekretu *Subinde tamen*⁵⁶. Papież zwrócił uwagę na obowiązek prowadzenia osobnego procesu dotyczącego podstawy, początków i nieprzerwanego trwania kultu aż do czasu potwierdzenia go przez Stolicę Apostolską. Dekret pomijał jednak proces informacyjny w odniesieniu do świętości życia czy męczeństwa oraz wprowadzenie sprawy do Kongregacji⁵⁷.

Ważnym krokiem w kierunku rozwiązania różnych trudności w zakresie hagiografii i liturgii było udostępnienie badaczom Tajnego Archiwum Watykańskiego i utworzenie Kongregacji Obrzędów Komisji Historyczno-Liturgicznej w 1881 roku przez papieża Leona XIII (1878-1903)⁵⁸. Walkę z nadużyciami

⁴⁹ J. L. Gutiérrez, *Le prove sussidiarie nelle cause di canonizzazione (Opinioni di Prospero Lambertini e innovazioni di Benedetto XIV)*, [w:] *Ius Ecclesiae, Rivista Internazionale di Diritto Canonico*, Pontificia Università della Santa Croce, Giuffrè Editore, Vol. X – Num. 5(1993), s. 545-594.

⁵⁰ C. De Matta, dz. cyt., s. 16.

⁵¹ *Codex pro postulatoribus*, s. 302.

⁵² H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 169. Zob. Benedictus XIV, *Costituzione: Ad Sepulcrum*, 23.11.1741, [w:] *Codicis Iuris Canonici Fontes*, red. P. Gasparii, vol. I, Romae 1926, s. 705-708; Benedictus XIV, *Decretum: Cum ex relatione*, 17.7.1744, [w:] *Codex pro postulatoribus*, s. 303.

⁵³ *Codex pro postulatoribus*, s. 306. Bezpośrednią przyczyną wydania dekretu z 16 sierpnia 1768 r. była sprawa Fryderyka Campisano, którego dawny kult na Sycylii popadał w niepamięć. Za: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 169.

⁵⁴ *Codex pro postulatoribus*, s. 306-310.

⁵⁵ F. Veraja, *La beatificazione storia problemi prospettive*, Sussidi per lo Studio della Cause dei Santi, S. Congregazione per le Cause dei Santi 1983, s. 132-134.

⁵⁶ *Codex pro postulatoribus*, s. 310.

⁵⁷ J. Brosch, dz. cyt., s. 117.

⁵⁸ Warto także zaznaczyć iż Leon XIII starając się udoskonalić procedurę wydał dekrety: *Plerumque accidit* (8 kwietnia 1889) oraz *De divisione munerum* (12 maja 1897 r.). Za: *Codex pro postulatoribus*, s. 312-319. Zob. P. A. Frutaz, *La Sezione Storica della Sacra Congregazione dei Riti*, Ed. 2. Città del Vaticano 1964, s. 10, 36.

w kwestii postępowania kanonizacyjnego podjął również Pius X (1903-1914). Swoimi unormowaniami i Kodeksem Prawa Kanonicznego, wydanym po jego śmierci pragnął całą dyscyplinę zmienić, ułatwić i uprościć⁵⁹. Pius X w dekrete *Cum in agendis*⁶⁰ z 11 listopada 1912 roku ustanowił nowe postępowanie w sprawach wypadku wyjątego, które miało następujący przebieg: 1) zebranie pism sługi Bożego; 2) przeprowadzenie procesu na temat opinii świętości życia, cnót, cudów lub starożytnego kultu; 3) przesłanie akt do Kongregacji Obrzędów, gdzie dokonano otwarcia procesów diecezjalnych i dyskutowano wprowadzenie sprawy (*introductio causae*); 4) wyznaczenie komisji, wysyłającej delegację do przeprowadzenia procesu apostolskiego *super casu excepto*, zakończonego dekretem sędziego delegowanego. Do procesu należało włączyć wszelkie dokumenty dotyczące kultu, które były badane w Kongregacji; 5) po zapoznaniu się z uwagami generalnego promotora wiary i odpowiedzi adwokatów następowało zatwierdzenie dekretu sędziego delegowanego; 6) po zatwierdzeniu decyzji Kongregacji przez papieża wysyłano upoważnienie do przeprowadzenia procesu apostolskiego w diecezji na temat cnót heroicznych lub męczeństwa i jego przyczyny. Po zakończeniu tegoż procesu jego akta wysyłano do

Kongregacji, gdzie po otwarciu i stwierdzeniu ich ważności przystępowano na trzech kolejnych zebraniach (*antepreparatoria* – przedprzygotowawczym, *praepparatoria* – przygotowawczym i *generale* – generalnym) do odpowiedzi na pytanie, czy cnoty w stopniu heroicznym lub męczeństwo i jego przyczyna zostały udowodnione na podobieństwo spraw zwyczajnych; 7) jeśli uzyskano aprobatę cnót heroicznych i konfirmację kultu starożytnego, Stolica Apostolska wydawała dekret tzw. beatyfikacji równoznacznej upoważniający do starania się o pozwolenie na mszę i oficjum własne⁶¹. Ponadto Pius X 26 marca 1913 roku wydał dekret *De Servis Dei*⁶² dotyczący dokumentu w sprawach kanonizacyjnych. Papież nakazał aby w procesie informacyjnym postuluja gromadziła wszystkie dokumenty zarówno w sprawach dawnych, jak i historycznych. Warto jednak zaznaczyć, że przypomnienie wymogów do beatyfikacji formalnej i tzw. równoznacznej przez Piusa X, przełamało nieufność do dokumentu, jako podstawowego środka dowodowego w sprawach, które papież nazwał *historycznymi*⁶³. Tak istotne postanowienia dekretów w praktyce napotykały na trudności w realizacji, gdyż po zniesieniu Komisji Historyczno-Liturgicznej i powierzeniu jej funkcji dwóm grupom konsultorów, którzy weszli w skład Kongregacji Obrzędów, nie

⁵⁹ B. Wysocka, dz. cyt., s. 24-26.

⁶⁰ „Acta Apostolicae Sedis” 4(1912), s. 705-707.

⁶¹ Późniejszym dekretem *Editio decreto cum in agendis* z 31 stycznia 1913 r. Pius X złagodził wymagania odnośnie wypadku wyjątego. Za: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 173-174. Wśród projektów zmian ustawodawczych P. Ojetti postawił inicjatywę zniesienia w ogóle instytucji tzw. beatyfikacji równoznacznej, co zostało odrzucone przez Piusa X. Por. F. Veraja, *La beatificazione*, s. 139, 171.

⁶² Pii Papa X, Decretum: *De Servis Dei*, 26.8.1813, „Acta Apostolicae Sedis” 5(1813), s. 436-438.

⁶³ Zob. szerzej: A. Battandier, *La canonisation équi-pollente*, [w:] *Annuaire Pontifical*, Paris 1903, s. 420; A. Crnica, *De canonizatione aequipollenti*, „Monitor ecclesiasticus”, series VII, 13(1961), s. 258-280; F. Veraja, *La canonizzazione equipollente e la questione dei miracoli nelle cause di canonizzazione*, Roma 1975; H. Misztal, *Kanonizacja równoznaczna*, „Prawo Kanoniczne” 21(1978) nr 3-4 s. 189-216.

było de facto organu, który fachowo przygotowywałby te sprawy⁶⁴.

3.4. USTAWODAWSTWO KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1917 ROKU

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. w kan. 1999-2141 zawarł wszystkie wymogi dotyczące beatyfikacji i kanonizacji, ale nie w pełni zastosował przepisy dekretu Piusa X *De servis Dei* w odniesieniu do dokumentu, jako środka dowodowego⁶⁵. Postępowanie kanonizacyjne miało dwa etapy: w diecezji i na forum Kongregacji. Postępowanie w diecezji obejmowało trzy części: 1) proces informacyjny na temat opinii świętości życia, cnót i cudów w ogólności lub męczeństwa (*processus informativus*); 2) proces zbierania pism sługi Bożego (*processus super scriptis*); 3) proces braku kultu (*processus de non cultu*)⁶⁶. Akta tych procesów wysłane do Kongregacji oraz przeprowadzano cenzurę pism sługi Bożego. Następnie adwokat przygotowywał pozycję na wprowadzenie sprawy (*positio super introductione causae*). Całość pozycji z uwagami i odpowiedziami promotora sprawiedliwości była dyskutowana na posiedzeniu kongregacji. Jeśli rezultat dyskusji był pozytywny, papież wyznaczał komisję do wprowadzenia sprawy⁶⁷. Po sprawdzeniu procesu de *non cultu* wysyłano listy remisorialne (*litterae re-*

missoriales), odsyłające do przeprowadzenia procesu apostolskiego w diecezji⁶⁸. Następnie akta wracały do kongregacji, która badała ważność tego procesu⁶⁹. Po tym następowało opracowanie pozycji na temat cnót heroicznych (*positio super virtutibus*) przez adwokata sprawy. Po uwagach promotora wiary i odpowiedziach adwokata pozycja była dyskutowana na trzech zebraniach. Jeśli głosy były przychylne sprawie, papież wydawał dekret aprobujący cnoty w stopniu heroicznym. Sługa Boży od tej pory mógł być nazywany *czcigodnym*⁷⁰. W przypadku męczeństwa proces dotyczył faktu męczeństwa oraz jego przyczyn. Po udowodnieniu cnót lub męczeństwa przechodzono do udowodnienia cudu. Jeśli zostały udowodnione cuda papież przystępował do ogłoszenia dekretu beatyfikacyjnego. Aby mogła być dokonana kanonizacja należało przedstawić nowe cuda do aprobaty.

Henryk Misztal słusznie zauważył, iż w Kodeksie pominięto dwa podstawowe dla dowodzenia postanowienia: 1) że nie tylko w sprawach dawnych, ale także w nowych należy gromadzić i posługiwać się, jako środkami dowodowymi wszystkimi dokumentami wydanymi drukiem oraz rękopisami; 2) że we wszystkich sprawach w toku postępowania, zanim się je dokończy, należy zbadać całą dokumentację pisaną⁷¹.

⁶⁴ Pius X dokonał reorganizacji Kongregacji rzymskich według norm konstytucji *Sapienti consilio*, specjalnym dekretem *Quanta semper cura* z 16 stycznia 1914 r. Zob. „Acta Apostolicae Sedis” 6(1914), s. 25-27; H. Misztal, *Causae historicae...*, s. 46; tenże, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 175 przypis 460.

⁶⁵ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV-auctoritate promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 9(1917), s. 3-521.

⁶⁶ B. Wysocka, dz. cyt., s. 27; H. Misztal, *Causae historicae...*, s. 47 i nn; tenże, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 176.

⁶⁷ Kan. 2065-2086.

⁶⁸ Kan. 2087-2097.

⁶⁹ Kan. 2098-2100.

⁷⁰ Kan. 2101-2115.

⁷¹ H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 178. Por W. Padacz: *Przejście od beatyfikacji do kanonizacji w procedurze kanonicznej*, „Polonia Sacra” 8(1956), s. 165-172; J. Zubka, *Proces beatyfikacyjny i kanonizacyjny*, Warszawa 1969.

4. SPRAWY HISTORYCZNE W KODYFIKACJI PIUSA XI (1922-1939)

Najwięcej uwagi dokumentowi, jako środkowi dowodowemu w sprawach dawnych z dotychczasowych papieży poświęcił Pius XI (1922-1939). Papież ten zreformował postępowanie kanonizacyjne w sprawach dawnych, zwanych historycznymi, a także ustalił zakres pojęciowy spraw historycznych. Pius XI 6 lutego 1930 r. wydał motu proprio *Già da qualche tempo*⁷², w którym zdefiniował sprawy historyczne. W myśl motu proprio przez historyczne rozumie się takie sprawy dotyczące życia, cnót, męczeństwa lub starożytnego kultu sługi Bożego, w których występuje niemożliwość zgromadzenia świadków współczesnych czy też dokumentów zawierających takie zeznania w dawniej prowadzonym procesie⁷³. Można wnioskować, iż wtedy sprawa może być uznana za historyczną, gdy jest pozbawiona zeznań świadków zebranych w sądzie. Pius XI w odróżnieniu od Benedykta XIV, na pierwszym miejscu postawił kryterium dowodowe, podczas gdy jego poprzednik preferował kryterium czasowe. Papież określił również przedmiot dowodzenia w sprawach historycznych. Dotyczy on cnót, męczeństwa, dawnej opinii świętości lub opinii męczeństwa, lub też starożytnego kultu. Uproszczeniu uległa także procedura spraw historycznych

poprzez opuszczenie procesu apostolskiego w odniesieniu do udowodnienia heroiczności cnót lub męczeństwa i starożytnego kultu. We wspomnianym motu proprio *Già da qualche tempo*, papież ustanowił Sekcję Historyczną w Kongregacji Obrzędów, której celem było przygotowanie pozycji historycznych przy zastosowaniu metody naukowej. Pomocą dla Sekcji Historycznej w konkretnej sprawie było ustanowienie Diecezjalnej Komisji Historycznej, która miała zbierać dokumenty i inne źródła pisane w trakcie prowadzenia procesu w diecezji⁷⁴.

5. POJĘCIE I PROCEDURA SPRAW DAWNYCH W USTAWODAWSTWIE JANA PAWŁA II (1978-2005) ORAZ BENEDYKTA XVI (2005-2013)

W dniu 25 stycznia papież Jan Paweł II promulgował nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego*⁷⁵. Kanon 1403 § 1 KPK stanowi, że sprawy kanonizacyjne sług Bożych należy prowadzić według szczególnego prawa papieskiego. Tego samego dnia, co Kodeks, została opublikowana konstytucja apostolska *Divinus perfectionis Magister* na nowo regulująca postanowienie kanonizacyjne: „Po zebraniu najnowszych doświadczeń znowu wydaje się nam rzeczą pożądaną na nowo rozpatrzyć drogę prowadzenia spraw i ich porządek a Kongregację Spraw Kanonizacyjnych tak uporządkować,

⁷² Pii Papa XI, Motu Proprio: *Già da qualche tempo*, 6.2.1930, „Acta Apostolicae Sedis” 22(1930), s. 87-88.

⁷³ Za: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 179 i n.

⁷⁴ H. Misztal, *Pojęcie beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych spraw historycznych*, „Kościół i Prawo” 1(1981), s. 145-156. Kolejne kroki reformy realizujące postulaty Jana XXIII i Soboru Watykańskiego II zmierzające do usprawnienia, skrócenia i dostosowania do czasów współczesnych procedur kanonizacyjnych podjął Paweł VI (1963-1978). Papież ten 19 marca 1969 roku wydał motu proprio *Sanctitas clarior* a 28 maja tegoż roku konstytucję apostolską *Sacra Rituum Congregatio*. Reformując dykasterie podzielono Kongregację Obrzędów na Kongregację Kultu Bożego i Kongregację Spraw Kanonizacyjnych – posiadającą trzy urzędy: 1) Urząd Sądowy, 2) Urząd Generalnego Promotora Wiary, 3) Urząd Historyczno-Hagiograficzny.

⁷⁵ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 85(1983), II, 1 - 317; Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.

aby wyjść naprzeciw wymaganiom uczonych i zaradzić pragnieniom Braci Naszych w Biskupstwie, którzy domagali się większej szybkości postępowania przy równoczesnym zachowaniu solidności dochodzenia w sprawach tak ważnych. Poza tym oświeceni nauką Soboru Watykańskiego II o kolegalności ze wszech miar wypada, aby sami Biskupi więcej współpracowali ze Stolicą Apostolską w prowadzeniu spraw kanonizacyjnych”⁷⁶. Za osobnym uregulowaniem instytucji spraw kanonizacyjnych przemawiała specyfika tych spraw odróżniająca je od kanonicznych procesów spornych. Dnia 7 lutego 1983 r. zostały wydane *Normy Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, które należy zachować przy prowadzeniu dochodzenia przez Biskupów w sprawach kanonizacyjnych* (*Sacra Congregatio pro Causis Sanctorum. Normae servandae in inquisitionibus ab Episcopis faciendis in causis Sanctorum*)⁷⁷ oraz *Dekret generalny Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych na temat sług Bożych, których sprawy aktualnie są rozpatrywane w Kongregacji* (*Decretum generale de Servorum Dei in Causis quarum iudicium in praesens apud Sacram Congregationem pendent*)⁷⁸. Do aktów reformujących postępowanie kanonizacyjne należy pozostający do wewnętrznego użytku *Regulamin Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych* (*Regolamento della Sacra Congregazione pro le Cause dei Santi*)⁷⁹. Nowe ustawodawstwo

zostało oparte na następujących zasadach: 1) maksymalne zaangażowanie biskupów diecezjalnych w prowadzeniu spraw kanonizacyjnych; 2) podnoszenie znaczenia naukowego studium spraw przez dodanie kongregacji odpowiedniego organu do realizacji tego celu - Kolegium Relatorów; 3) usunięcie z postępowania bezużytecznego formalizmu przez lepsze rozdzielenie kompetencji personalnej w kongregacji. Postępowanie kanonizacyjne w sprawach dawnych przebiega podobnie jak postępowanie w sprawach nowych w trzech etapach: 1) dochodzenie diecezjalne mające na celu zebranie wszystkich środków dowodowych odnoszących się do życia, działalności, śmierci, opinii świętości lub męczeństwa oraz do fundamentu tej opinii, tj. cnót heroicznych lub męczeństwa służi Bożego, starożytnego kultu i cudów; 2) studium w kongregacji materiału dokumentalnego i przygotowanie wyczerpujących pozycji; 3) dyskusja na posiedzeniu teologicznym, najpierw ze strony konsultorów pod przewodnictwem promotora wiary (prałata - teologa) a następnie dyskusja i głosowanie kardynałów i biskupów - członków kongregacji. Nowe prawo akcentuje, by we wszystkich sprawach zebrać i poddać krytyce wszystkie źródła pisane, a nie tylko zeznania ustne dotyczące sprawy⁸⁰.

Warto także podkreślić, iż postanowienia nowego prawa przyczyniły się do ułatwienia,

⁷⁶ Ioannes Paulus II, *Constitutio Apostolica „Divinus perfectionis Magister”. Modus procedendi in Causarum canonizationis instructione recognoscitur et Sacrae Congregationis pro Causis Sanctorum nova datur ordination* (25. I 1983), „Acta Apostolicae Sedis” 75(1983), s. 349 – 355; tł. w. j. pol.: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 506-515, cyt. s. 509 i n.

⁷⁷ „Acta Apostolicae Sedis” 75(1983), s. 394-403; tł. w. j. pol.: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 541-551.

⁷⁸ „Acta Apostolicae Sedis” 75(1983), s. 403-404; tł. w. j. pol.: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, s. 552-553.

⁷⁹ H. Misztal, *Le causa di canonizzazione. Storia e procedura*, Città del Vaticano 2005, s. 406-428; tenże, *La Congregazione della Causa dei Santi. Competenza e struttura*, [w:] *Ecclesia et Status*, red. A. Dębiński, K. Orzeszyna, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 485-506; E. Nowak, *Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych. Struktury, kompetencje*, [w:] *Elementy prawne świętości kanonizowanej według ustawodawstwa Jana Pawła II. Materiały II Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego*. KUL Lublin 24 – 26. IX. 1992, red. H. Misztal, Lublin 1992, s. 13-42.

⁸⁰ Zob. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne według ustawodawstwa Jana Pawła II*, Lublin-Sandomierz 1997. Na szczególną uwagę zasługuje: H. Misztal, *Duc in altum. Sprawy kanonizacyjne. Wybór pism*, red. L. Fiejdasz, Lublin 2009.

skrócenia postępowania oraz zagwarantowania łatwiejszej drogi do uzyskania pewności moralnej co do świętości kandydatów na ołtarze⁸¹.

Ustawodawstwo dotyczące procedury kanonizacyjnej podlegało także zmianom wprowadzanym przez papieża Benedykta XVI (2005-2013). W 2007 roku papież zaaprobował *Instrukcję Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych o prowadzeniu dochodzenia diecezjalnego lub eparchialnego w sprawach kanonizacyjnych*⁸². 17 maja 2007 roku dokument podpisali kardynała José Saraiva Martins, prefekt, i abp Michele Di Ruberto, sekretarz Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych⁸³.

SUMMARY

From the very beginning of the Church's history the saints were worshiped in the public cult. It deadline the canonization the moral perfection - was defined was as official acknowledgement through Apostolic Capital of holiness of life concrete human person with right of achievement by her in heroic degree or the devotion his lives for Christ,

depending on acknowledgement her by pope for stately person of public cult in general Church the and inscription to catalogue of saints. The canonization concerns the life of moral Church, saint he be worshiped not only, as this, who with whole certainty be saved but also, as stately the imitation the example of Christian life (the ecclesial value of canonization process). Former matters were an important issue in the canonization proceeding. These matters are especially significant when the evidences concerning the virtues, especially those of God's servant martyrdom, are strictly based on the written sources and when there is a lack of the eye-witnesses who can confirm heroism of virtues or God's servant martyrdom. In this article, the analysis of historical and legal matters will be subject to the procedure of old (historical).

SŁOWA KLUCZE

prawo kanonizacyjne, prawo kanoniczne, sprawy dawne, beatyfikacja, kanonizacja

BIBLIOGRAFIA

- Amore A., *Culto e canonizzazione dei santi antichità cristiana*, „Antonianum” 52(1977), s. 39-43.
 Amore A., *Culto e canonizzazione dei santi nell'antichità cristiana*, „Antonianum” 52(1977), s. 39-56.
 Bar W., *Na krwawym szlaku. Sendero Luminoso – prześladowca*, Lublin 1999.
 Bar W., *Sprawy kanonizacyjne Męczenników XX wieku. Studium nad jurysprudencją Kongregacji*, Lublin 2003.
 Benke J., *Proces kanonizacyjny w rozwoju historycznym do czasów obecnych*, Lublin 1957 (mps Archiwum Uniwersyteckie KUL).
 Brosch J., *Der Heiligsprechungsprozess per viam cultus*, Roma 1938.
Cuda w sprawach kanonizacyjnych, red. W. Bar, Lublin 2006.
 Dalla Torre G., *Santità e diritto. Sondaggi della storia del diritto canonico*, Torino 1999.

⁸¹ Tenże, *Świętość w ustawodawstwie i nauczaniu Jana Pawła II. W pierwszą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, [w:] H. Misztal, W. Bar, *Świętość kanonizowana według papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI*, Lublin 2006, s. 9-34, tu szczególnie: s. 27-28.

⁸² „Acta Apostolicae Sedis” 99(2007), s. 465-517; „Communicationes” 39(2007), nr 2, s. 221-268.

⁸³ H. Misztal, *Sanctorum Mater. Instrukcja Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych o prowadzeniu dochodzenia diecezjalnego lub eparchialnego w sprawach kanonizacyjnych. Komentarz*, Lublin 2008. Zob. *Świętość kanonizowana*, t. VII: *Sprawy dawne*, red. Sz. T. Prażkiewicz, Kraków 2011; *Przygotowanie sprawy beatyfikacyjnej. Aktualny stan prawny*, red. W. Bar, L. Fiejdasz, Lublin 2010.

- Filipazzi A. G., *La prova del martirio nella prassi recente della Congregazione delle Causae dei Santi*.
- Fokciński H., *Potwierdzenie kultu w aktualnej praktyce Kongregacji do Spraw Kanonizacyjnych*, [w:] *Religioni et scientiae. Materiały V Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego* (Lublin, 25 kwietnia 2001 r.), red. P. Stanisław, Lublin 2001, s. 95-103.
- Fokciński H., *Potwierdzenie kultu. Kilka refleksji z okazji lektury piętnastego wydania „Index ac Status Causarum”*, [w:] *Divina et humana. Księga Jubileuszowa w 65. rocznicę urodzin ks. prof. Henryka Misztala*, Lublin 2001, s. 465-479.
- Frutaz P. A., *La Sezione Storica della Sacra Congregazione dei Riti*, Ed. 2. Città del Vaticano 1964.
- Gagna F., *De processu canonizationes a primis Ecclesiae saeculis usque ad Codicem Iuris Canonici*, Romae 1940.
- Gutiérrez J. L., *Le prove sussidiarie nelle cause di canonizzazione (Opinioni di Prospero Lambertini e innovazioni di Benedetto XIV)*, [w:] *Ius Ecclesiae, Rivista Internazionale di Diritto Canonico*, Pontificia Università della Santa Croce, Giuffrè Editore, Vol. X – Num. 5(1993), s. 545-594.
- Hertling L., *Materiali per la storia del processo di canonizzazione*, „Gregorianum” 16(1935), s. 171-173.
- Kopeć E., *Cud w teologii*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. III, Lublin 1979, kol. 652-657.
- Kośnik S., *Dowód z cudów w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych*, Lublin 1972 (mps w Archiwum Uniwersyteckie KUL).
- Lis A., *Casus exceptus. Problemy prawne kanonizacji bł. Wincentego*, Stalowa Wola 2015.
- Lis A., *Kodyfikacja prawa kanonizacyjnego Urbana VIII*, [w:] *Prawo w Europie średniowiecznej i nowożytnej*, red. A. Lis, Lublin 2011, s. 119-133.
- Lisowski J., *Kanonizacja św. Stanisława w świetle procedury kanonizacyjnej Kościoła dawniej i dzisiaj*, Rzym 1953.
- Lisowski J., *Koncepcja męczeństwa w praktyce Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych*, Wrocław-Rzym 1992.
- Lisowski J., *Nowe teologiczno-prawne aspekty męczeństwa i praktyka Kongregacji*, [w:] *Elementy prawne świętości kanonizowanej według ustawodawstwa Jana Pawła II. Materiały II Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego KUL* Lublin 24 – 26 IX 1992, red. H. Misztal, Lublin 1993, s. 113-145.
- Machejek M., *Dowód z cudów wymaganych do beatyfikacji i kanonizacji w perspektywie aktualnych potrzeb Kościoła*, „Kościoł i Prawo” 4(1985), s. 235-244.
- Misztal H., Bar W., *Świętość kanonizowana według papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI*, Lublin 2006.
- Misztal H., *Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, Lublin 1981.
- Misztal H., *Drogi rozwoju postępowania kanonizacyjnego*, Częstochowa 1983.
- Misztal H., *Duc in altum. Sprawy kanonizacyjne. Wybór pism*, red. L. Fiejdasz, Lublin 2009.
- Misztal H., *Kanonizacja równoznaczna*, „Prawo Kanoniczne” 21(1978) nr 3-4 s. 189-216.
- Misztal H., *Kanonizacja*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, kol. 607-610.
- Misztal H., *Le causa di canonizzazione. Storia e procedura*, Città del Vaticano 2005.
- Misztal H., *Pojęcie beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych spraw historycznych*, „Kościoł i Prawo” 1(1981), s. 145-157.
- Misztal H., *Prawo kanonizacyjne według ustawodawstwa Jana Pawła II*, Lublin-Sandomierz 1997.
- Misztal H., *Prawo kanonizacyjne. Instytucje prawa materialnego, zarys historii, procedura*, Lublin 2003, s. 197-199.
- Misztal H., *Sanctorum Mater. Instrukcja Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych o prowadzeniu dochodzenia diecezjalnego lub eparchialnego w sprawach kanonizacyjnych. Komentarz*, Lublin 2008.
- Misztal H., *Świętość w ustawodawstwie i nauczaniu Jana Pawła II. W pierwszą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, [w:] *Świętość kanonizowana według papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI*, oprac. H. Misztal, W. Bar, Lublin 2006, s. 9-34.
- Padacz W., *Problem badania cudownych uzdrowień w prawie beatyfikacyjnym*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 12(1965), z. 5, s. 33-45.

- Padacz W., *Przejście od beatyfikacji do kanonizacji w procedurze kanonicznej*, „Polonia Sacra” 8(1956), s. 165-172.
- Padacz W., *Sprawy historyczne w procesie beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, „Prawo Kanoniczne” 8(1965), nr 1-2, s. 91-100.
- Pérez Tejera M. C., *Elementos constitutivos del concepto teológico-canónico del martirio*, Roma 1993.
- Petrani A., *W sprawie dekretu Aleksandra III Audivimus*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 16(1969), z. 5, s. 5-10.
- Piacentini E., *Il martirio nelle causae dei Santi. Concetto teologico-giuridico. Morte psicologica e martirio bianco. Procedura antica a moderna. Riforma paolina. Fermenti per ulteriori aggiornamenti*, Roma 1979.
- Przygotowanie sprawy beatyfikacyjnej. Aktualny stan prawny*, red. W. Bar, L. Fiejdasz, Lublin 2010.
- Rusecki M., *Funkcje cudu*, Sandomierz-Lublin 1997.
- Ryłko S., *Historia praktyki kanonizacji i beatyfikacji kultu świętych i błogosławionych*, [w:] *Postępowanie kanonizacyjne*, t. 1: *Świętość kanonizowana*, red. Sz. T. Prażkiewicz, Kraków 2008, s. 63-71.
- Ryłko S., *Problem uznania cudu dawnego (na przykładzie spraw św. Jadwigi Królowej i bł. Stanisława Kazimierczyka)*, [w:] *Biegli w postępowaniu kanonizacyjnym. Materiały z IV Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego, KUL, Lublin 22 – 23 maja 1998*, red. H. Misztal, W. Bar, Lublin-Tarnów 1999, s. 47-51.
- Stankiewicz A., *Analiza dekretu Aleksandra III (1171 - 1181)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 10(1963) z. 3, s. 87-97.
- Świętość kanonizowana*, t. VII: *Sprawy dawne*, red. Sz. T. Prażkiewicz, Kraków 2011.
- Veraja F., *La beatificazione storia problemi prospettive*, Sussidi per lo Studio della Cause dei Santi, S. Congregazione per le Cause dei Santi 1983.
- Veraja F., *La canonizzazione equipolente e la questione dei miracoli nelle cause di canonizzazione*, Roma 1975.
- Wysocka B., *Dowodzenie w sprawach historycznych polskich kandydatów na ołtarze*, Lublin 2000, s. 9 (mps Archiwum Uniwersyteckie KUL).
- Zubka J., *Proces beatyfikacyjny i kanonizacyjny*, Warszawa 1969.

NOTA O AUTORZE

Artur Lis - doktor nauk prawnych oraz doktor historii, adiunkt w Katedrze Historii Prawa Wydziału Zamiejscowego Prawa i nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli. Redaktor Naczelny „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego”.